

Е. П. НАУМОВ (Москва)

КОСОВСКАТА БИТКА (1389 г.) ВО ИСТОРИЈАТА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ НА БАЛКАНОТ

„Од Адам до битката на кнезот Лазар на Косово, кој (се биеше) со Измаилитите, летото 6897“¹. — со овие зборови непознатиот српски кнежевник ја окарактеризирал во своите записи Косовската битка од 15 јуни (28 јуни н. ст.) 1389 г. вклучувајќи ја во редот на главните настани во светската историја². Загинувањето во оваа битка не само на водачите на завојуваните држави — на српскиот кнез Лазар и на османлискиот султан Мурат, туку и на многумина српски и босански феудалци, покорувањето на Србија, накрај, оценката за улогата на оваа војна во историјата на османлиската експанзија, сето тоа од дамнина предизвикува несмален интерес меѓу научниците од различни струки (историчари-слависти, османлисти, византолози, понатаму меѓу — фолклористите, литературолозите)³.

Затоа е разбирливо што историографијата за Косовската битка денес постанала речиси сеопфатна, мошне разновидна и истовремено разнозначна, зашто на нејзината предисторија и нејзините последици за балканските држави од тоа време, на анализата на различните средновековни (словенски, османлиски, западноевропски) споменици, како и на развитокот на косовската легенда во јужнословенскиот епос и култура, во народната свест, им се посветени многу посебни истражувачки статии и публикации, неколку специјални книги, не мал број конкретни согледувања и забелешки во колективни трудови, монографии, па дури во популарни весници и списанија, во исто-

1) Стојановиќ Л. Стари српски родослови и летописи. Београд, 1927. С. 118; сп. истиог. С. 111, 113, 117, 119, 121, 123, 215—217; Реџеп Ј. Прича о боју Косовском. Зрењанин, 1976. С. 200—202; Мihaljčić R. Lazar Hrebeljanović. Beograd, 1984. С. 227—228.

2) Сп., например: Богдановиќ Д. Косовска битка у историји и свести српског народа // Књижевност, 1989, № 1—2, С. 80; Азбелев С. Н. Мотиви убиения вражеского царя в былинах и в косовских песнях // Славянский фольклор. М., 1971. С. 53—56.

3) Види: например: Шкриванић Г. А. Косовска битка (15 јуна 1389). Цетиње, 1956. С. 3. сл.; Реџеп Ј. Прича... С. 163 сл.; и др.

риската публицистика.⁴ Природно е што поради толкавата неоспорна разновидност и дискутабилност на проблемите, вклучувани во широката панорама на оваа „косовска“ историографија, овде ќе се ограничеме само на едно прашање, на оценката за местото и реалните резултати на Косовската битка на општобалкански план, во контекстот на османлиската инвазија од крајот на XIV век.

Што го условува изборот на дадениот проблем, кој — се чини — не предизвикува никакви сомненија и разногласици? Навистина во историографијата од XIX—XX век вонредно е раширено мислењето за необично важната улога на Косовската битка во 1389 г. во историјата на средновековните словенски држави, за важноста на резултатите од оваа битка за натамошното проширување на ареалот на османлиските освојувања, а не само за судбината на Србија и српскиот народ.

Така на пример, видниот српски историчар Ст. Новаковиќ, споредувајќи ги политичките последици на Маричката (1371) и на Косовската (1389) битка, пишува дека како резултат на првата битка се решила судбината на Источна Бугарија и Македонија, додека Косовската битка ја решила судбината на „северните српски земји и на Западна (Страцимирова) Бугарија, но посебно териториите на кнез Лазар и Вук Бранковиќ“⁵. Познатиот медијевист К. Иречек бил дури и покатегоричен во својата оценка за дадените настани од крајот на XIV век: „Токму во оваа (т.е. Косовската — Е. Н.) битка, Турците го разгромиле отпорот на народот од северозапад на (Балканскиот) полуостров и ја зацврстиле својата власт во центарот на тие (балкански) земји за повеќе од 500 години.“⁶ Аналогни мислења искажувале и мнозина истражувачи од нашиов век и притоа не само слависти, туку и османлисти, византолози од Југославија и од другите земји. Да споменеме дека југословенскиот научник М. Диниќ подвлекува дека „последниците од Косово“ биле „убиствени за Србите“, одбележувајќи го сред тие редица непосредни или „подалечни“ резултати од војната во 1389 фактот, дека централната област на Балканскиот полуостров по покорувањето на Србија од страна на Османлиите и по заземањето на Скопје „бил цврсто во нивните (османлиски — Е. Н.) раце“⁷. Општобалканската важност на Косовската битка од 1389

4) Сп., например: Историја народа Југославије. Београд, 1953, кн. I; Историја српског народа. Београд, 1982, кн. 2; Самарџић Р. Историјско порекло једног мита: косовска традиција // Књижевност, 1989, № 1—2; Михаљевић Р. Бој на Косову // Политика (Београд), 1988, 15. VII — II. VIII и сл.; и др.

5) Новаковиќ С. Срби и Турци XIV и XV века. Београд, 1960 (3-е изд.). С. 244.

6) Иречек К. Историја Срба. Београд, 1952, т. I. С. 325.

7) Историја народа... кн. I, С. 420.

година се одразила и во трудовите на советските византолози и слависти⁸.

Патем, во „Историјата на Византија“ З. В. Удаљцова, разгледувајќи ја меѓународната положба на Балканот кон крајот на XIV век, изведува заклучок дека по османлиската „победа на Косово Поле било предрешено конечното освојување на Балканскиот полуостров“. Со ваквиот заклучок всушност се совпаѓа и мислењето на С. А. Никитин, кој смета дека „поразот на Србите на Косово Поле ги направил Турците господари на ситот источен и југо-западен дел од Балканскиот полуостров“, навестувајќи го османлиското освојување на Трновското царство, а потоа на Видинското и на Добруџа.⁹ Ваквата оценка за последиците од Косовската битка ја среќаваме и во османлистиката во ГДР: „Србија попаднала во турска вазалска зависност, бил скршен последниот центар на отпорот, (и) вратите во Унгарија и Влашка биле ширум отворени“, т.е. за нов османлиски притисок.¹⁰ Интересно е што во својата Историја на османлиската империја, турскиот историчар Х. Иналдик вака ги оценува резултатите од Косовската битка: „Со оваа победа Османлиите силно ја зацврстиле својата власт на Балканот“¹².

Треба да се одбележи дека напоредно со ова во современата југословенска историографија (посебно по 60-те години), при анализирањето на меѓународните односи на Балканот во втората половина од XIV век се забележува тенденција која не само ја поместува Косовската битка од 1389-та на втор (или воопшто на заден) план во споредба со Маричката битка од 1371 г., туку ја става под прашање претходната оценка за воено-политичките резултати на војната од 1389 г. дури и за самата Србија. Навистина, ваквата оценка не ја поделил И. Божик, кој заедно со Новаковиќ, Иречек и Диниќ ја подвлекол огромната важност на Косовската победа на Османлиите за перспективата на натамошните освојувања на Балканот па и понатаму — во Централна Европа: „Навистина, Турците по Косово создале нов појас од вазалски земји, наскоро ја зазеле Источна Бугарија (1393) и ги префрлиле своите напади во По-

---

8) Сп., например: Достјан И. С. Борба сербскогo народа против турецкoгo ига (XV — начало XIX в.). М., 1958. С. 8—9; История Югославии. М., 1963, т. I С. 110 (глава И. С. Достјан); История южных и западных славян. М., 1979. С. 49 (раздел А. Е. Москаленко); Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV—XVI вв. М., 1984. С. 47; сп. исто така: Миллер А. Ф. Краткая история Турции. М., 1948. С. 10; и др.

9) История Византии. М., 1967, т. 3. С. 167.

10) История средних веков. М., 1966, т. I. С. 512; сп. исто така: История южных и западных славян. М., 1957. С. 66.

11) Werner E., Markov W. Geschichte der Türken. Berlin 1978. С. 31.

12) Иналдик Х. Османско царство. Класично доба (1300—1600). Београд, 1974. С. 22.

дунавјето, во непосредна близина на унгарската граница“¹³. Меѓутоа, постепено новата тенденција сè повеќе се ширела во југословенската литература. Така, веќе во својата „Историја на Византија“ Г. А. Острогорски тврди дека османлиската победа на Марица била „најголема и решавачка до 1453 г.“ бидејќи тогаш својата независност ја загубиле и македонските кнежевства и Византија, кои постанале вазали на султанот, така што „нивното конечно освојување на овие краишта, како и на другите балкански земји веќе станало прашање на времето“¹⁴. Подоцна оваа теза Г. А. Острогорски ја засновал со директна споредба со резултатите од Косовската битка: „За разлика од Косовската битка, во крајна линија исходот на битката кај Марица е сосема јасен: неочекуван и целосен крах на смелиот план на серскиот деспот и српскиот крал, смртта на првиот и вториот, двете највидни личности на тогашниот Балкан, уништување на нивната војска. Тоа била најкрупната победа на Турците до 1453 г. Нејзин прв резултат бил сломот на Серската држава, (а) нејзини натамошни последици — пропаста на сите балкански држави, бидејќи, овде Острогорски повторува, нивното освојување од страна на Османлиите станало „прашање на времето“¹⁵.

Во овој случај беглата забелешка на Острогорски за божемната „нејасност“ на исходот од војната 1389-та г. не е случајна. Работата е во тоа, што веќе во 1960 г. во третото издание на книгата на Ст. Новаковиќ „Србите и Турците во XIV и XV век“ биле објавени дополненијата од С. Ќирковиќ, кои значеле преоценување на Косовската битка. Мошне е интересно тоа, што оваа преоценка како да оди во две насоки: од една страна, исходот на војната 1389-та г. излегува „неопределен“ (притоа посебно се нагласувале првите известувања за српско-босанската „победа“, што биле сочувани во современите извори, а од друга страна, — оваа битка излегува како да е сосема незначајна епизода во историјата на Србија и во српско-османлиските односи. Согласно ваквиот третман на овие настани, според зборовите на С. Ќирковиќ, „ние сега треба да се сомневаме во тоа, дека таа (т.е. Косовската битка — Е. Н.) навистина претставува“, — како што вообичаено укажувала поранешната историографија и епската традиција, — „српски пораз“. Имено поради тоа, што оваа битка, не завршила со јасен исход, таа не довела до промена „во положбата на Србија; и тоа, што Србија постанала зависна од Османлиската држава, според мис-

13) Преглед историје југословенских народа, Београд, 1960, д. 1. С. 85—86 (раздел И. Божића); Војиќ Ј. i dr. Istorija Jugoslavije, Beograd 1972. С. 94.

14) Острогорски Г. Историја Византије. Београд, 1959. С. 502.

15) Острогорски Г. Серска област после Душанове смрти. Београд, 1965. С. 143.

лењето на С. Ќирковиќ, — е само „последница од унгарските и подоцнежните турски навлегувања“¹⁶.

Навистина, малку подоцна, разгледувајќи го развитокот на Босанската феудална држава Ќирковиќ, сепак ќе им даде определена важност на последиците од Косовската битка на планот на меѓународните односи на Балканот. Одново подвлекувајќи дека „за исходот на битката, изгледа, и самите современици немале јасна претстава“, С. Ќирковиќ забележува дека босанскиот крал Твртко „бил целосно убеден“ во победата на своите единици и на српската армија на Косово поле; напредно со ова интересен е и заклучокот дека „всушност зад фиктивниот триумф на кралот“ Твртко во 1389 г. наспроти неговите радосни релации кон западните градови и држави, се крие „мрачниот епилог на неговата политика спрема српските земји и неговата улога на наследник на Немањикиќите“¹⁷. Впрочем, наспроти ваквите исправки на Ќирковиќ за местото на Косовската битка во историјата на Босанското кралство, наведената концепција и натаму продолжила да се разработува во трудовите на југословенскиот медијевист Р. Михаљчиќ, која се темелела врз горенаведените трудови и тези на Г. А. Острогорски и С. Ќирковиќ.

Така, Р. Михаљчиќ во својата монографија „Крајот на српското царство“ смета за посебно потребно да го одбележи значењето на Маричката победа на Османлиите, која не само што ја прекинала реставрацијата на Српското царство за време на Мрњавчевиќите и ја довела Византија во зависност од султанот Мурат, туку им овозможила на Османлиите „практично да ја добијат битката за источниот дел на Балканскиот полуостров“. Што се однесува пак до Косовската битка, тогаш според неговото мислење, во современата историографија „правилно се оспорува“ оценката за неа како за „најтрагичен настан во српската историја зашто дури и нејзиниот конечен резултат не е јасен“. Навистина „намалувајќи“ ја со тоа улогата на војната од 1389-та г. во историјата на средновековна Србија, Р. Михаљчиќ истовремено ќе одбележи, дека оваа битка го означила „бездруго преломниот миг во минатото на јужните области на бившото Српско царство“¹⁸. Сличен третман сите овие настани добиваат и во главата за „Косовската битка“ во многутомната „Историја на српскиот народ“ што ја напишал Р. Михаљчиќ, во која тој пишува за „судбинската“ улога на Маричката битка, која се одразила врз сите балкански народи, додека пак Косовската битка ја предодредила непосредната судбина на Србија, која го признала сизеренитетот на Бајазит I.

16) Новаковиќ С. Срби... С. 453, 456 (дополнувања од С. Ќирковиќ).

17) Ќирковиќ С. Историја средновековне Босанске државе. Београд, 1964. С. 160.

18) Михаљчиќ Р. Крај Српског царства, Београд, 1975. С. 160—161, 168, 184.

Интересно е и тоа, што овде Р. Михаљчиќ исто така ја подвлекува тезата за „нејасниот“ резултат на битката од 1389-та г. повикувајќи се на современи историчари, па резимира дека „врз основа на современи и на некои подоцнежни извори Турците не ја добиле битката на Косово“¹⁹.

Интересно е што овој заклучок за „неопределеноста“ на Косовската битка (или дури — за „српската победа“ согласно најраните сведоштва на средновековните споменици) наоѓа уште поцелосна верзија во книгата на Р. Михаљчиќ „Лазар Хребљановиќ: историја, култ, предание“, каде уште поподробно се разгледуваат соопштувањата од различни извори и народната традиција, при што авторот посебно ја споредува Маричката и Косовската битка. Вистина, за оценка на нивното историско значење Михаљчиќ не прибегнува кон дополнителни аргументи и само го нарекува Маричкиот разгром во 1371 г. за „најсудбоносен настан во балканската историја до паѓањето на Цариград (1453)“, повикувајќи се само на нецелосните, замаглени сведоштва за Косовската битка, на стеснување на сознанијата за оваа битка, отфрлувајќи ги подоцнежните, легендарни претстави. Меѓутоа, во оваа книга посебен интерес предизвикува фактот, што авторот ја проширува споредбата меѓу овие два настани, наведувајќи ги одгласите за нив во делата на средновековните книжевници. Навистина, „литературното ехо“ од Маричката и Косовската битка не е еднакво, бидејќи „Маричката битка по своите последици“, според неговото мислење, „го надминува значењето на Косовската битка“, додека, обратно, во средновековната и народната литература нивниот сооднос е поинаков (т.е. битката од 1389-та г. го предизвикува создавањето на косовската легенда итн.). Р. Михаљчиќ со право го одбележува и „различниот однос на средновековните писатели кон овие настани“, како и тоа, дека „последниците од Косовската битка современиците веднаш ги почувствувале по завршувањето на борбата“ (да забележиме, дека ова согледување не е во склад со погоре изнесената теза за „нејасниот исход“)²⁰.

Завршувајќи го овој краток преглед на тезите, сврзани со преоценката на улогата на Косовската битка од 1389-та г. воопшто или во контекстот на општобалканската динамика од крајот на XIV и XV век, ќе треба исто така да укажеме на две не помалку важни околности. Како прво, заслужува внимание фактот, дека наспрема сета блискост на искажаните заклучоци и забелешки во насоките на дадена тенденција, според нашевидување, сепак во литературата може да се одбележат и извесни разлики или нијанси како на планот на констатациите, така и на планот на аргументацијата, на методолошкиот пристап. Понатаму, според наше мислење, предизвикува

19) Историја српског народа, кн. 2, С. 36, 38, 41, 43—45.

20) Mihaljčić R. Lazar ... С. 48, 109, 147.

несомнен интерес и фактот, што југословенските научници, кои ваквата преоценка ја сметаат за потребна, своите поставки ги обнародиле не само пред специјалистите-историчари, туку и пред широк круг читатели преку општествено-политичката и литературно-уметничката литература (патем и во врска со 600-годишнината од Косовската битка)²¹. Сето тоа, пак, ни се чини, не може дури и во чисто историографски план, да не придаде посебна резонанса на разијдувањата во оценката за дадените етапи од османлиската експанзија на Балканскиот, кои нагледно избиваат при запознавањето со постојната литература, како советска, така и југословенска, и со работите на научниците од другите земји.

Закономерно се наметнува прашањето, дали може да се прифати како наполно заснована ваквата преоценка на постојните погледи за Косовската битка како толку важна меѓа во историјата на феудална Србија и на меѓународните односи на Балканот во XIV—XV век. Наполно е јасно дека одговорот бара одново да се разгледаат сочуваните историски споменици, потоа средновековната историографска традиција, бара внимателна анализа на сложената меѓународна положба во втората половина од XIV-от век. Се чини дека ваквиот сестран разглед е мошне целесообразен затоа што во трудовите на научниците наклонети на новата концепција неретко се забележува недостиг во нивната аргументација, посебно при анализата на веќе наведените гледишта и одамна познатите сведоштва во изворите. На пример, наспроти честото обраќање кон спомениците од XIV—XV век и наспроти некои интересни согледувања од парцијален карактер (на пример, за некои средновековни известувања за Косовската битка)²², не може да не се прифатат како непотполни и еднострани образложенијата од страна на новата тенденција за „нејасноста“ на исходот на војната од 1389-та година. По сè изгледа, при оценката за важноста на историските настани во широки, општобалкански размери не може да се ограничуваме само со укажувањето на непосредните или пак на подалечните резултати од овој воен конфликт за Србија, Босна и Османлиската држава; закономерно е во овој случај да се зема предвид и положбата на другите балкански држави пред и по Косовската битка, сведоштвата на изворите за османлиската експанзија во времето на Бајазит и дури во

21) Сп., например: Ѓирковиќ С. Беседа о Косовском боју // Књижевност, 1989, № 1—2; Михаљчиќ Р. Бој на Косову // Политика, 1988, 28. УП.

22) Сп., например: Новаковиќ С. Срби... С. 453—456 (дополнувања од С. Ѓирковиќ); Ѓирковиќ С. Димитрије Кидон о Косовском боју // Зборник радова Византолошког института, 1971, кн. 13; Трифуновиќ 5. Српски средновековни списи о кнезу Лазару и Косовском боју. Крушевац, 1968; Самарџиќ Р. Историјско порекло... С. 65 и сл.; Ѓирковиќ С. Беседа... С. 75 и сл.; Мићаљчиќ Р. Lazar... С. 116 и сл.; ср. исто така Руварац И., Ю кнезу Лазару. Нови Сад, 1887. С. 219 и сл.; Реџеп Ј. Прича... С. 164 и сл.; и др.

првата половина од XV-от век, доколку се врши споредба, како што тоа го видовме погоре, меѓу османлиските победи 1371-та и 1389-та година и дури и со освојувањето на Цариград. Многостраноста на вака набележаната тема нè присилува да се запреме само врз најважните карактеристики на меѓународните односи во Југоисточна Европа во втората половина од XIV-от век, имајќи ја предвид заемната поврзаност на настаните од тој период со последиците од Косовската битка.

Веројатно во оваа насока треба да почнеме со споредбата на предисторијата и резултатите од Маричката и Косовската битка, која — како што видовме, посебно е нагласена во трудовите на Г. А. Острогорски и Р. Михаљчиќ. По наше мислење, ваквата споредба на овие два меѓници во османлиското напредување ги покажува сите реални разлики како во конкретниот сооднос меѓу силите на Балканот (османлиските и антиосманлиските), така и во оценката на општоисториските перспективи од страна на современиците на настаните и на медиевистите од XIX—XX век²³. Навистина, не предизвикува сомнение важноста на разгромот на Волкашин и Угleshа Мрњавчевиќи од страна на Османлиите (1371) и ликвидацијата на Серското кнежевство на Угleshа за наредните рески промени во политичката карта на регионот, за зацврстувањето на Османлиската држава и за проширувањето ареалот за новите завојувачки походи на султанот Мурат²⁴. Но, напоредно со тоа, Маричката катастрофа во крајна линија значела и крах на надежите за најширокиот (и со тоа најветувачкиот успех) на антиосманлиската коалиција на јужнословенските и другите балкански држави, можеби вклучувајќи ја и Византија²⁵. Се разбира, по катастрофалната пропаст на планот за „големата војна“ на Мрњавчевиќите против Османлиите, по урнисувањето на нивната власт во Србија и во Серското кнежевство (1371), потоа по скорешното признавање од Византија на врховната власт на Мурат, кој го почнувал освојувањето на Бугарија, меѓународната положба на Балканот коренито се променила²⁶. Но сепак и во 80-те години од XIV век постоеле претпоставки за создавање на доволно силен (со учество на Бугарија или без неа) сојуз меѓу јужнословенските феудални господари. Ваквиот антиосманлиски сојуз на чело со српскиот кнез Лазар и босанскиот крал Твртко, навистина, ќе можел да ѝ нанесе тежок пораз на војската на Мурат, да ја запрат нивната наезда; со самото тоа — при поволни услови — ќе се создадела можност

23) Сп., например: Mihaljčić R. Lazar. . . С. 147—150; сп. погоре, бел. 5—19.

24) Сп., например: Острогорски Г. Историја Византије. С. 503—506; Османская империя . . . С. 44—47; Жиречек К. Историја . . . т. I, С. 251—252, 311—312 и сл.; сп. погоре, бел. 5, 7—13.

25) Сп.: Острогорски Г. Серска . . . С. 127—142.

26) Исто. С. 143—146.

за стабилизација на балканските држави, а можеби дури и за премин на некои османлиски вазали (на бугарските цареви и владетелите на Македонија) на страната на победоносната христијанска војска. Залог за ваквите успешни акции, по сè изгледа, можела да постане политичката и економската консолидација на Србија под скиптерот на кнез Лазар²⁷, како и извесното зацврстување позициите на Босанското кралство. За ваквата алтернатива на успешен отпор против османлиските завојувачи, како што е познато, сведочи и фактот за тоа, дека во 80-те години во овој дел на Балканскиот полуостров османлиските напади завршувале само со неуспех (поточно, во 1381 г. кај Дубравница, во 1386 кај Топлица — како резултат на успешните воени акции на војската за Лазар, а во 1388 г. кај Билеча — по отпорот на босанските војводи); додека пак, како што знаеме, во другите делови од регионот османлиските армии постигнувале победи (во Албанија, Бугарија), ги зазеле Серес, Солун, Софија, Верија и други градови²⁸. Не предизвикува сомнение фактот, дека османлиската владејачка врхушка јасно ја сознавала потребата со оган и меч да го загуши отпорот на Србија и Босна за на таков начин да ја зацврсти својата власт над покорените балкански народи, па затоа султанот Мурат за решавачката битка насобрал „огромна армија“, вклучувајќи ги османлиските единици од Мала Азија и Румелија, што се гледа, и контингенти на вазалските кнезови²⁹.

Од тие причини победата на османлиските сили на Косово поле (1389) — иако ги чинела големи загуби, а во литературата понекогаш ја нарекуваат „нецелосна победа“³⁰, — довела до мошне значајни промени во меѓународниот систем на Балканскиот полуостров, кои — како што е покажано — во историографијата се оценуваат како уште потешки во споредба со воено-политичките последици од Маричката битка. Интересно е дека, на пример, дури и Г. А. Острогорски, споредувајќи ги резултатите од Маричката катастрофа само со паѓањето на Константинопол, напоредно со тоа признавал, дека по Косовската битка „бил скршен последниот силен центар на отпорот (против османлиите Е. Н.) на Балканот“, а по оваа победа на Бајазит „Византија потпадна под уште поголем притисок“ (впрочем, да одбележиме, тоа се однесува, веројатно, и на другите вазали на моќниот османлиски владетел)³¹.

И навистина, дури и најкраткиот приказ на настаните на Балканот во 90-те години од XIV-от век убедливо покажува колкав бил воено-политичкиот успех на османлиите во војната 1389-та година. Вистина, погинал султанот Мурат, кому смрто-

27) Сп.: Историја српског народа, кн. 2, С. 41.

28) Сп., например: Јиречек К. Историја... т. I, С. 323—324.

29) Сп.: Шкриванић Г. А. Косовска... С. 30—35.

30) Види, например: Историја Југославији, т. I, С. 110.

31) Острогорски Г. Историја Византије, С. 507.

носна рана му нанел српскиот херој Милош Кобилиќ (Кобиловиќ, Обилиќ), меѓутоа во бојот (или по него) загинал и српскиот кнез Лазар и многумина српски војводи и војни, додека во ропство паднале дури и некои видни босански феудалци. Уште поважен е фактот, што оттогаш бил разбиен српско-босанскиот сојуз, иако дури и новиот султан Бајазит морал веднаш да отстапи; натаму, како што е познато, сериозно бил нарушен политичкиот систем на феудална Србија, која била принудена да го признае суверенитетот на Бајазит. Понатаму, како што знаеме, по Косовската битка Османлиската држава не само што не загубила ни најмал дел од покорените балкански територии, туку напротив, таа го проширила своето влијание, претворувајќи ги во свои обврзници и наследниците на Лазар и Вук Бранковиќ, а по неколку години — вклучувајќи ги во составот на Румелија и бившите кнежевства на Дејановиќи и кралот Марко, Трновското и Видинското царство, Добруџа и Тесалија, па дури дел од Зетското кнежевство на Балшиќите³². Токму по Косовската битка започнуваат опустошувачките походи на османлиските единици во Грција, а потоа — повеќегодишната опсада на Константинопол; токму во почетокот на 90-те години страшниот султан и неговите војсководители ги сметаат излишни дотогашните „деремонии“ со балканските христијански вазали, кои сега можат и да ги апсат (како на пр. Георги Балшиќ), и да ги ограбуваат, како што, изгледа, се случило со Марко, наследникот на Волкашин Мрњавчевиќ³³. Сето ова, од наше гледиште, наведува да ги сметаме напивно убедливи заклучоците на научниците, кои ги наведовме погоре и кои, веројатно, нагледно убедуваат во огромната важност на последиците од Косовската битка во споредба со резултатите од Маричката битка за Балканот од тоа време.

Истовремено, од наше гледиште, ваквата поставка на прашањето ја прави мошне перспективна и повторната анализа на средновековните изворници, кои содржат сведоштва за тоа, кој влегувал во составот на сојузничката војска под командата на кнез Лазар (т.е. согласно со тоа и во составот на антиосманлиската коалиција во 1389 г.)³⁴, какви сили биле користени од Мурат покрај османлиските единици. Се чини, дека ваквото повторно обраќање кон одамна познатите и публикувани паметници е потребно и поради тоа, што тоа овозможува да се прецизираат и проверат заклучоците, содржани во современата литература (посебно — соопштенијата на современиците за

32) Види, например: Оспрогорски Г. Историја Византије. С. 509—510; Историја српског народа, кн. 2. С. 47; Историја Црне Горе, Титоград, 1970, кн. 2 т. 2, С. 58—62.

33) Сп.: Наумов Е. П. Южнославянский эпос и проблемы сербского средневековья // Славянский фольклор. М., 1971. С. 46—51.

34) Сп.: Милојевиќ С. Мусићи. // Историјски часопис, 1986, кн. 33. С. 30—32; Историја Црне Горе, кн. 2, т. 2. С. 53—54.

српско-босанската победа и за учесниците во битката). Притоа мошне е важно да се утврди колку се надежни сочуваниите сведоштва, каква позиција заземаат тогашните многубројни феудални владетели во југословенските и другите балкански земји. Ваквата анализа на соопштенијата од XIV—XV-от век, како што ни се чини, ќе придонесе за одговорот и на искажаните сомненија и согледби во современата југословенска историографија за резултатите на Косовската битка и за „нејасноста“ на нејзиниот исход, сфаќањата за нејзините последици од современите — како за Србија, така и во целина за Балканот од тоа време.

Да се обратиме на сведоштвата од современите, кои веќе повеќепати ги наведувавме во горе споменатите трудови, но кои се уште заслужуваат повнимателно разгледување и споредба. Како што е познато, за првично од соопштенијата кон крајот на XIV-от век се смета мошне краткиот запис на рускиот ѓакон Игнатиј, кој се наоѓал во Мала Азија и веднаш, по 12 дена од Косовската битка ги внел во своите белешки распространетите зачудувачки гласини по Црноморскиот брег за војната на Мурат со Лазар Српски и за загинавањето на обајцата во истата битка.³⁵ Во ова лапидарно известување за нас е важен фактот, дека тоа сведочи за необичната брзина со која во тоа време се ширеле толку поразните, страшни, неочекувани вести за исходот на војната во 1389 г.; несомнено тоа зборува дека веднаш по битката на сите страни (и низ Балканот и на Запад, и низ Анадолија) јурнале телали, официјални и тајни курири, можеби дури и — речиси според Н. В. Гогољ, — „илјадници курири“, кои им соопштувале на своите господари, роднини, земјаци за нечуениот настан. Исто така, по наше мислење, не е спорен фактот дека овие соопштенија не биле истоветни, дури и повеќе — не биле еднакво вистинити, понекогаш мошне испрекинати, нејасни или еднострани; понатаму — содржината на овие соопштенија (чија верзија по векови ни е позната) е заемно поврзана со положбата на адресатот, со тоа кој бил телалот итн. И на крајот, при оценката на ваквите известувања за Косовската битка треба да се зема предвид фактот, како тие се „вклопувале“ во веќе создадената слика во народната свест за османлиската експанзија, како нив (во согласност со претходните настани и известувања) требало да ги оценуваат очевидците и современите. Навистина, неистозначноста на овој спротивен контекст на сочуваниите до нас писмени изворници, само во одредена мерка се забележува во порано наброените трудови на современите југословенски историчари, кои, сепак, даваат низа плодотворни и интересни соглед-

35) Види, на пример: Новаковиќ С. Срби... С. 544; Историја српског народа, кн. 2. С. 43; Ребел Ј. Прича... С. 164—165; Азбелев С. Н. Мотивы... С. 58—59; Православн. палестинский сборник, 1887, т. IV, вып. 3, С. Ш, 6.

би и заклучоци. Патем, во врска со ова заслужува посебно внимание мислата за тоа, дека „на Запад и на Исток современите биле под впечаток на неверојатниот факт дека на Косово погинал главатарот на османлиите“, со други зборови, се одвивала (да ја наречеме условно) „персонификација“ на битката и на нејзините последици зашто „смртта на султанот, на која ѝ се придавало огромно, во секој случај преувеличено значење, се поистоветуваала со пораз на турците“, иако, навистина, — се признава притоа, — „настаните по 1389 г. и понатамошниот развико на српско-турските односи“ ги присилувале очевиците поинаку да ги оценуваат околностите од тоа време³⁶. Не помалку перспективна ни изгледа тезата, искажана од југословенската историографија, за тоа дека мошне брзо по Косовската битка започнува формирањето на народната традиција за „пропаста на Српското царство“, на епската и прозната легенда за изборот на кнез Лазар на „небесното царство“ поради победата на турците³⁷. Оваа теза, по наше мислење, заслужува внимание, иако се аргументира со „нецелосната претстава“ за настанот, кој ги потресол современите, и очигледно ѝ противречи на изразената тенденција во југословенската литература кон подвлекување „нејасноста“ на исходот од оваа битка и кон безогледно поттурање во прв план на оние соопштенија во кои се зборува за „победата“ на српско-босанската коалиција.

Навистина, дури и споменатата белешка на Игнатиј Смољанин, која потоа скржаво додава за некакви „поматувања“, денес се третира како едно од првите сведоштва за османлискиот пораз во 1389 г. Според зборовите на Р. Михаљчиќ од „Хождението на Игнатиј“ ниту со еден збор не се навестува победата на Турците. Спротивно, се создава впечаток дека смртта на султанот (Мурат — Е. Н.) предизвикала метеж во крајна мерка во европскиот дел на Османлиското царство³⁸. Сепак, според наше мислење, сведоштвото на Игнатиј е премногу кратко и нејасно за да се дозволи толку проширено толкување на истото. По сè изгледа, гласините што допреле до руските патешественици по црноморското крајбрежје на Анадолија можеле најпрво да предизвикаат „поматувања“ (паника) токму во османлискиот дел во Мала Азија, каде меѓу другото морале да јурнат телалите на новиот султан разгласувајќи за крунисувањето на Бајазит I, за да ја зацврстат неговата власт, но бездруго и гласници на неговите анадолиски вазали и тајни непријатели, земјаци на погинатите на Косово османлиски војни од Мала Азија, — за да подготвуваат евентуални востанија против Бајазит или други промени во феудалниот систем во овие краишта на Османлиската држава. Како што е познато,

36) Историја српског народа, кн. 2. С. 45—56.

37) Види, например: исто С. 46; Самарцић Р. Историјско... С. 70.

38) Историја српског народа, кн. 2. С. 43.

османлиските извори признаваат, дека левото крило на Муратовата војска, каде што се наоѓале единиците од Анадолија, било целосно (или речиси сосема) разбиено³⁹.

Следствено, загинувањето речиси на сите османлиски единици, собрани во Мала Азија, можело да биде причина за некои „поматувања“ токму во областите во близина на крајцрноморските градови, каде се нашле руските патешественици (Игнатиј Смољанин и неговите сопатници). Се разбира, друга работа е како жителите на Анадолија ја толкувале оваа поразна вест: едни (на пример, грците или русите) — како пораз на турците, на Мурат или Бајазит, другите (т.е. османлиите) ги оценувале вестите, чинам, во директна зависност од личната позиција, од својот однос кон султановата власт, од надежта за ослободување од зависноста и сл.

Со други зборови, дури и вака збиена анализа на сведоштвото на Игнатиј (нека е одвеќе кусо), како ни се чини, упатува на невалидноста на поделбата, што ја врши современата југословенска историографија, на достапните известувања за Косовската битка само врз материјали од српска и турска верзија, или — на вести за „победа“ на Србите, за „неопределен“ исход и потоа — за „турска победа“⁴⁰. Обратно, крајната разногласица и разноплановост на соопштенијата на современите (притоа непосредно по самата битка) нè принудува да посветиме посебно внимание на заемната врска на овие оценки со реалната положба на Балканот и во Анадолија, со положбата на учесниците во војната 1389 г. и со односот на различни држави, со нивната позиција спрема османлиите, накрај, со одразот во свеста на народот од разни западни земји на општата претстава (слика) за долготрајната борба на „рисјаните“ (т.е. балканските земји) со „неверниците“. Исто така чинам дека при анализата на сите овие изворници не може да минеме без реконструкција на несочуваните сведоштва и оценки од тоа време: ваквата реконструкција и споредба на добиените податоци со писмените известувања може да биде толку корисна, што веќе слични обиди беа направени во југословенската историографија, меѓу другото, во интересната статија на познатиот научник Ст. Станоевиќ⁴¹, додека пак очевидни траги од овие во целосен обем нефиксирани вести за Косовската битка, веќе се забележуваат во некои споменици од крајот на XIV век, на пример во нееднаш цитираната инструкција на Венецијанската влада од 23 јули 1389 г. за пратениците, испратени во Константинопол и Едрене — на дворот, од новиот османлиски владетел⁴².

39) Види, на пример: Шкриванић Г. А. Косовска... С. 64—65.

40) Види, на пример: Новаковић С. Срби... С. 453, 455—456; и др.

41) Станојевић С. Кај је убијен цар Мурат // Гласник Скопског научног друштва, 1936, кн. XV—XVI (од. др. н. 9—10). С. 47—51.

42) Види, на пример: Реџеп Ј. Прича... С. 165; и др.

Оваа инструкција нагледно покажува дека веќе приближно по еден месец од Косовската катастрофа властите во Венеција располагале со доста широка, но крајно противречна информација; имено затоа на амбасадорите на Републиката им биле дадени мошне детални и претпазливи напатствија, со кои се барало повторна проверка на лице место (т.е. веќе на Балканот) на мошне различните по карактер и по потекло сведоштва. Меѓу другото, Венецијанските амбасадори требале, поаѓајќи од „новостите за смртта на Мурат и на неговиот син и за новата власт на вториот син“, темелито да ја утврдат положбата во Османлиската држава „поради промените настанати во тие краишта“, а имено да свикаат специјално советување за да решат дали за Пресветата (т.е. Венецијанската република) ќе биде целесообразно обраќањето на нејзините амбасадори „кон оној што ќе биде наместо Мурат“. И повеќе, доколку ваквото обраќање на амбасадорите кон Османлиската Porta ќе биде прифатено како корисно, тогаш ќе треба да изјават пред новиот султан дека уште пред своето испловување од Венеција амбасадорите слушнале за војната („но не е јасно“) на Мурат со Лазар Српски, за која се зборувало „различно“, но на тоа „сепак не смее да се верува“. Но сепак, наспроти ваквата противречност на гласините, амбасадорите знаеле за смртта на Мурат и требале по овој повод да го изразат своето сочувство на новиот владетел⁴³.

Иако, како што гледаме, содржината на овие („невероятни“, од гледна точка на венецијанските владетели од тоа време) соопштенија е испуштена во инструкцијата, сепак, од наше гледиште, ќе биде неправилно ако при анализата на овој изворник се ограничимо со заклучокот дека божем „венецијанците еден месец по битката не мислеле „за победата на турците“⁴⁴, па следствено, содржината на овие известувања била неблагоприятна за Османлиската држава, зборувајќи само за победата на српско-босанската војска.

Се разбира, ваквиот заклучок е едностран токму затоа, што во инструкцијата јасно се забележува противречноста на информациите што доаѓале до венецијанските власти. Какви биле тие и од каде доаѓале? Според наше мислење, може да претпоставиме дека навистина во таа низа имало и гласини (и надежи) за победата на христијанската армија (и пак поради загинувањето на Мурат), како и известувања за османлиската победа, накрај, можеби и мошне матни и неопределени вести за крупната битка и за нејзиниот нејасен исход — слични на кратката и замаглена белешка на српскиот книжевник Божиќар за „бојот“ од 15 јуни 1389 г. „на Косово“ — „во дните“ на

43) Сп.: Станојевиќ С. Кад... С. 49, 51.

44) Сп., например: Новаковиќ С. Срби... С. 455; Историја српског народа, кн. 2. С. 44; Самарџиќ Р. Историјско... С. 67.

кнез Лазар (т.е. уште пред распространување на веста за гибелта на српската војска и нејзиниот кнез)⁴⁵.

Исто така мошне е широк кругот за можните извори и на оваа информација: тоа можеле да бидат (според мислењето на Ф. Рачки) и соопштенијата од Исток, од Цариград, Далмација и др. области на Италија (веројатно, од Неаполското кралство), дури и — по претпоставка на С. Станоевиќ — директни известувања од полето на битката, испратени, изгледа, од босанскиот војвода Влатко Вукович, кој побрзал да го израдува својот сизерен — кралот Твртко за божем веќе добиената победа⁴⁶. Се разбира, владетелите на Венеција мошне ги збунила острата спротивност на радосните соопштенија за триумфот на Босанскиот крал со жалните сведоштва за целосниот разгром на српската војска и гибелта на кнез Лазар, дури и самиот факт на составување слична инструкција сведочи за механизмот на појавата на уште од тогаш различните (во првите 1—2 месеци по Косовската битка) традиции, различните оценки за нејзините последици и важност.

Како нам ни изгледа, во тој миг фактички истовремено се формирале две легенди за Косовската битка, а никако една, т.е. српска, која во литературата обично и се нарекува „косовска легенда“. Всушност, како што покажуваат сочуваниите материјали за оценката на оваа битка во босанскиот двор, на Запад широко се распространила верзијата (или легендата), која потекнувала од босанскиот крал и која сведувала на широко разгласувана прослава на решавачката победа на Твртко над „неверниците“; оваа верзија, која може да ја наречеме босанска (или пак „западна“, „католичка“), имала бездруго официјален или офоциозен карактер и противтежела — по наше мислење, сосема целенасочено — на другата, српската, потпрена врз реалната претстава на широките маси на феудалното општество на Србија, Босна и на соседните југословенски земји (изгледа, на територијата на Дубровник, Зетското кнежевство) за размерите на ужасната кланица на Косово поле.

Зашто самиот факт за разгромот на српската војска, гибелта на многубројни војни и војсководители на чело со кнезот Лазар, принудното отстапување (или дури избраното бегство) на неразбиените единици на Вук Бранковиќ и на босанскиот војвода Влатко, одведувањето во плен на мнозина феудалци и обични војници од страна на османлиите, по сè изгледа, веќе набрзо станало неоспорен и општопознат факт во разните делови на оваа широка територија, и, според наше гледиште, токму затоа во некои писмени паметници (како споменатата забелешка на книжникот Божидар или некои дела во слава на

45) Види, например: Реџеп Ј. Прича... С. 164.

46) Станојевиќ С. Кад... С. 48—45; Реџеп Ј. Прича... С. 165, 167—168.

погинатиот кнез Лазар) не се зборува за исходот на Косовската битка⁴⁷. Токму тоа ја предизвикало појавата на специјалните тржествени релации на кралот Твртко (веројатно во август—октомври 1389 г.) испратени на Запад, во Италија и Далмација“. На крајот, може да се согласиме со заклучокот на С. Ќирковиќ, кој ги оценува овие „манифести“ за триумфот на босанската војска како „првокласен извор за Косовската битка“⁴⁹, но ќе биде неправилно ако се ограничиме само со овој суд, затоа што посланијата на Твртко на Запад, како што веќе беше одбележано, се мошне тенденциозни и претставуваат доказ за појавата на втората (босанската или западната) легенда.

Всушност, како одбележува видниот српски историчар — поборникот на тнр. „критичка школа“ И. Руварац, релациите на кралот Твртко за победата над османлиите содржат толку нејаснотии, еднострани соопштенија, што кај Руварац предизвикуваат сомнение во нивната веродостојност и во можноста воопшто да бидат користени во научната литература. „Ако писмото до жителите на Трогир (т.е. од 1 август — Е. Н.) навистина го пишувал кралот Твртко „ — извикува Руварац, —“ тогаш човек не знае што да мисли и како да го нарече тој крал на Босна. Најразумно ќе биде овие две писма да не се земаат предвид“⁵⁰, т.е. посланијата на Твртко во Трогир, а подоцна (можеби во почетокот на октомври) — во Фиренца. Меѓутоа, иако наведените документи предизвикуваат збунувачки прашања (како, датумот на првото писмо), по наше мислење, нивната неоспорна едностраност и тенденциозност добиваат објаснување токму со тогаш создаденото (во тој склоп — и на Запад) изобилство од противречни вести за Косовската битка, а меѓу нив — и од известувањата за катастрофалниот пораз на српско-босанската војска.

Токму затоа, како нам ни се чини, станува јасно и толку „загадочното“ доцнење на Твртко со известувањето на жителите на Трогир за својот триумф, кое би изгледало сосема несфатливо, ако споменеме дека тогашна главна цел на босанскиот крал било покорувањето на далматинските градови (Сплит, Трогир и др.) и дури за преминот на овие приморски градови под власта на кралот веќе бил определен рокот — 15 јуни 1389 г. (т.е. на денот на Косовската битка)⁵¹. Исто така, наполно закономерно е што за Твртко најважно било да го подвлече фактот за „својата“ победа над Мурат и за сопствената моќ дури 45 дена по битката: зашто во јули истата година неговиот противник, банот Лшошнци, го зазел г. Клис, кој се наоѓал под власта на Босна од 1387 г. и кој со тоа ги поставил под

47) Види, например: Реџеп Ј. Прича... С. 173, 175.

48) Сп.: Станојевиќ С. Кад... С. 49; Реџеп Ј. Прича... С. 166—170.

49) Новаковиќ С. Срби... С. 456.

50) Руварац И. О кнезу Лазару. С. 223.

51) Види, например: Ѓирковиќ С. Историја... С. 156—157, 160—161.

прашален знак широките планови на Твртко и неговите устреми кон Далмација⁵². Затоа, како што може да се просудува, „доцнењето“ било изнудено, а самото писмо во Трогир не било напишано врз основа на итното (и предвремено) известување на војводата Влатко од бојното поле до својот сизерен (така смета С. Станоевиќ), туку било диктирано само од грижата „да се исправи“ во општествената свест противречната слика за Косовската битка и за нејзините последици — се разбира, според видувањето на кралот Твртко. Од оваа причина, по сè изгледа, посланието од 1 август е толку сиромашно со фактички детали, и затоа не се зборува за гибелта на Мурат и Лазар бидејќи тоа на сите им било веќе познато; обратно, сè уште на сите не им била јасна општата оценка за дадениов настан и за неговите резултати. Затоа и Твртко го акцентира вниманието на трогирските жители, кои сака да ги привлече на своја страна, само врз „фактот“ за својата победа, огромните загуби на османлиите, кои — и оваа забелешка исто така е љубопитна, — „сакале“ потоа да јурнат и во освојување на Далмација. Со други зборови, ако му веруваме на писмово, кралот на Босна не е само благочестив победник и борец со „неверниците“, туку е и надежен заштитник на далматинските градови од надоаѓачката опасност⁵⁴.

Слични цели се пројавуваат и во посланието во Фиренца, во кое исто така се величи неговата „преславна победа“, но истовремено се забележува очевидната еуфорија на босанскиот господар, неговата самоуспокоеност, можеби, предизвикана од пребрзото заминување на Бајазит од бојното поле како и од, по сè изгледа, преувеличените сведоштва за тешките загуби на султановите армии. Напоредно со ова, според наше гледиште, треба да се одбележи во овој случај и интересното спојување, или преплетување на оваа „босанска“ легенда со српската традиција, од каде честољубивиот Твртко го зел известувањето за херојскиот подвиг на непознатиот воин, кој му нанел смртоносна рана на Мурат⁵⁵. Впрочем, слична контаминација на деталите, поврзани со различни традиции, е позната и во други, подоцнежни изворници за војната од 1389 г. (на пример во анонимните анали или летописи од Дубровник во крајот на XV век)⁵⁶.

За жал, во овој труд немаме можност поподробно да ги разгледаме сите сочувани или реконструирани соопштенија за настаните што непосредно се сврзани со Косовската битка;

52) Исто. С. 161, 155.

53) Станојевиќ С. Кад... С. 48—49.

54) Сп., например: Реџеп Ј. Прича... С. 166—167.

55) Исто. С. 167.

56) Руварац И. О кнезу Лазару. С. 340; ср.: Реџеп Ј. Прича... С. 183 (за жал, во изложувањето на Реџеп се „исправени“ називите „Босна“ и „Босанци“ исто како „Србија“ и „Срби“).

убедени сме, впрочем, дека при анализата на секој паметник има исклучителна важност систематскиот, комплексниот приод, кој не допушта „откинување“ на мошне кусо и нецелосно, „недоисказано“ известување од сложениот и противречен контекст на воено-политичката, меѓународната и социјално-идеолошката ситуација од тоа време, напротив, кој овозможува да се црпат по можност разните нианси од народно-историското спознание, одразите на толку поразните процеси на османлиските освојувања во претставите на широките маси на населението во Југо-Источна Европа⁵⁷.

На крајот, завршувајќи го разгледувањето на ова прашање, би сакале повторно да подвлечеме дека дури и прифаќањето на „нејасноста“ за исходот на Косовската битка (т.е. да се смета за целосна или „нецелосна“ османлиската победа, или за битка со незавршена решителна надмоќ на една од страните), не може да го постави под сомнение фактот за вонредно тешките меѓународни последици на војната од 1389 г. за целиот Балкански Полуостров. Неспорно е дека токму по 1389 г. (и како резултат на оваа битка) Србија станала зависна од Портата, а од тој момент секој обид за обединување на јужнословенските феудални држави за отпор против османлиите станал невозможен. Причините се познати: и скорешното уништување (една по друга) на вазалните држави, и растежот на децентрализацијата во Србија и Босна, братоубиствените караници, и, накрај, веќе премалите сили на останатите господари и групации за било каква успешна антиосманлиска борба **без помош на државите од Централна и Источна Европа**. Со други зборови Косовската битка во процесот на османлиската наезда, во историјата на балканските држави и народи за ова освојување започнува нова етапа — етапата кога веќе исклучително бил потребен сојуз на јужните словени и другите балкански народности со Кралството Унгарија, Великото Литовско Кнежевство, Полска, Влахија, Молдавското кнежевство и со другите држави.

Превел од руски јазик
Чедо ЦВЕТАНОВСКИ

---

57) Сп., например: Наумов Е. П. Некоторые методологические проблемы изучения эпических песен о Кралевице Марке (К вопросу об исторических реалиях в балканском эпосе) // Македонски фолклор, год. XIX, 1986, № 37. С. 53 и след.

**THE BATTLE OF KOSOVO (1389) IN THE
HISTORY OF THE INTERNATIONAL RELATIONS
IN THE BALKANS**

S u m m a r y

In the history (Yugoslav and world) there are big differences about the evaluation of the results from the Battle of Kosovo and their consequences for some Balkan peoples whose countries had become an object for frequent Turkish Attacks and invasions towards the end of the XIV century. In fact, the results from the Battle of Kosovo had international consequences for the whole Balkan Peninsula. The Turkish — Osmanli made Serbia to be a dependent country and unabled the south Slavic peoples not to unite for a long time, which contributed them to prevent the resistance against the Osmanli authority. After the Battle of Kosovo in the process of the Osmanli invasions, in the history of oppositions of the Balkan states and peoples against the Osmanli there was a new phase when there was a necessity of uniting of the South Slavs and other Balkan peoples with the Kingdom of Hungary, Great Litva Dukedom, Poland, Vlachia, Moldavia Dukedom and other states.